
ВОЛОДИМИР РОМАНОВСЬКИЙ.

(К и ї в).

СТОРІНКА З НЕДАВНЬОГО МИНУЛОГО.

В історії української археографії не можна поминути діяльності так званої Комісії «для разбора древних актов при Киевском генерал-губернаторе». Закладено цю Комісію року 1843-го за думкою відомого Бібікова, при чому цій Комісії ставилося за мету науково доводити «руськість» краю і тим зміцнювати ґрунт проти полонізації правобічної України. Не зважаючи на таке завдання цієї Комісії, вона відіграла визначну роль в історії української історичної науки. Сталося це насамперед через те, що до цієї Комісії увійшли до складу й приймали діяльну участь не самі урядовці чиновники, а головне кращі тодішні наукові сили Київа та навіть і цілої України. Більш того, коло цієї Комісії скупчуються живі сили українського тодішнього громадянства. Тут працює Шевченко, Куліш, Костомаров, Максимович, Іванішев, пізніше І. Новицький, Антонович, Владимирський-Буданов, Щербина, Каманін, Молчановський, Левицький та інші. Ці наукові працівники багато зробили для збереження й вивчення української старовини. Тому то, не зважаючи на пильний догляд Київського генерал-губернатора, діяльність Комісії не була пародією на науку, а позначалася ґрунтовним вивченням документального матеріалу. Не дивно, що в виданнях цієї ж Комісії було надруковано й дослід тоді ще молодого талановитого дослідника М. С. Грушевського про Барське Староство.

Можна було-б думати, що Комісія не забариться притягти цього дослідника до ближчої роботи в своїх працях. Проте час минав, а цього не робилося, очевидно, на перешкоді стояло офіційне положення Комісії для розбора давніх актів. Нарешті Комісія зважилася обрати М. С. Грушевського на свого співробітника. Спричинилися до того невідшкодовані втрати, що понесла Комісія. За порівнюючи короткий час померли визначні працівники цієї Комісії—О. Лазаревський, проф. П. Голубовський, проф. М. Дашкевич, проф. В. Антонович, Н. Молчановський. Треба було подбати про обрання нових діяльних членів Комісії. І ось року 1908 Комісія поміж кількома іншими співробітниками обирає й професора Львівського уні-

верситету М. С. Грушевського, тоді вже відомого багатьма своїми працями вченого. 25-го жовтня сталося це обрання, а наприкінці листопада голова цієї Комісії професор В. С. Іконников сповістив про це Київського генерал-губернатора Сухомлінова, просячи його затвердити це обрання.

Треба сказати, що в цей час М. С. Грушевський не тільки став вже відомим вченим-істориком, але й найпопулярнішим громадським і політичним діячем. Саме в цей час преса правого напрямку ремствувала проти «галицької мови», проти проф. Грушевського, що вигадує цю нову мову, незрозумілу нашим селянам, то-що. До цього-ж треба додати, що в Київському університеті ось-ось повинно було відбутися обрання на катедру руської історії нового професора, замість померлого Голубовського. В пресі правій знялася кампанія проти кандидатури М. С. Грушевського. Його фігура де-далі притягала більше до себе уваги громадянства, не бракувало такої уваги і з боку адміністрації. Тому то на докладі голови Комісії для розбора древніх актів про обрання нових членів цієї Комісії рукою Сухомлінова написано: «О Грушевскомъ оставить пока вопросъ открытымъ, остальныхъ утверждаю. Сухомлиновъ». Це значило, що про М. С. Грушевського треба зібрати потаємні відомості від органів політичного догляду. Дійсно, 3-го грудня 1908-го року канцелярія Київського генерал-губернатора пише таємного листа до Київського губернатора і пропонує їй дати відомості «о личности професора Львовскаго Университета и сообщитъ Ваше заключеніе, насколько представлялось бы соотвѣтственнымъ его участіе въ дѣлахъ Комиссии для разбора древнихъ актовъ».

Через кілька місяців, 11 квітня року 1909 Київський губернатор сповістив таємним листом генерал-губернатора, що «профессоръ Львовскаго Университета Михайль Сергѣичъ Грушевскій состоитъ въ Кіевѣ предсѣдателемъ Украинскаго Научнаго Общества, а также предсѣдателемъ правленія Украинскаго Общества содѣйствія литературѣ, наукѣ и искусству; кромѣ того въ теченіи 1907/8 г.г. онъ редактировалъ издающійся въ Кіевѣ на малорусскомъ языкѣ журналъ подъ названіемъ «Литературно-научовый вистныкъ». Что касается участія его въ качествѣ члена-сотрудника въ дѣлахъ Комиссии для разбора древнихъ актовъ, то я нахожу, что таковое крайне не желательно, т. к. его дѣятельность отличается тенденціозностію и сепаратистическимъ направленіемъ, а также извращеннымъ освѣщеніемъ историческихъ документовъ». Підписав: «губернаторъ въ должности Шталмейстера графъ Игнатъевъ».

В цьому документі дарма ми шукали-б якихось фактів або конкретних прикладів. Київська адміністрація не знайшла їх, але, користуючися з цього папірця, Київський генерал-губернатор повідомив голову Комісії для «разбора древних актов», що він не може затвердити М. С. Грушевського членом Комісії, «такъ какъ по полученнымъ свѣдѣніямъ его дѣятельность отличается тенденціозностію и сепаратистическимъ направленіемъ». Цікаво

зазначити, що в чорновику цього сповіщення генерал-губернатор закреслив останні слова губернаторської формулювання мотивації відмови: «а также извращеннымъ освѣщеніемъ историческихъ документовъ», соромлячись мабуть писати ученій Комісії нісенітницю, яка фігурувала на шпальтах правих часописів—досить було і туманних посилок на тенденційність. Так закрилася для М. С. Грушевського можливість працювати в Київській Археографічній Комісії, і відкрилася ця можливість для нього вже після революції, коли Комісію прилучено було до Академії Наук, і коли М. С. Грушевський увійшов до неї не як «член-сотрудник», а як її голова й керівник.
